

DAIVA VAIŠNIENĖ

Lietuvos edukologijos universitetas

Mokslinių tyrimų kryptys: dialektologija, baltų filologija.

JUOZO ALEKSANDRAVIČIAUS
KRETINGOS TARMĖS ŽODYNAS:
TRANSPONAVIMO PRINCIPAI
IR KEBLESNI ATVEJAI

The Dictionary of the Kretinga Dialect
by Juozas Aleksandravičius: Principles
of transposition and problematic cases

ANOTACIJA

Tarminio žodyno rengimas susijęs ne tik su žodžių pateikimo, iliustracijų, bet ir su gana kebliais tarmės ir bendrinės kalbos garsyno ar prozodijos elementų atitikties problemomis, nevienareikšme tarminių reiškinių interpretacija. Patikimas ir lingvistiškai pagrįstas antraštinių formų ar iliustracinių pavyzdžių transponavimas lemia tikslų tarminės leksikos pateikimą žodynuose, autentiškumą ir sąveikumą su bendrinės kalbos formomis. Tai itin aktualu rengiant visą lietuvių kalbos erdvę aprėpiančius leksikos išteklius, tokius kaip *Lietuvių kalbos žodynas*. Vis dėlto tie patys fonetiniai reiškiniai tomis pačiomis sąlygomis gali būti įvairiai transponuoti, nors ir taikomas bendrasis principas – transponuoti griežtai dėsningai, pagal kokį visuotinę garsų atliepimo dėsnį.

Straipsnyje pateikiamos kelios šio principo taikymo schemas, lemiančios skirtingus transponavimo rezultatus, taip pat aptariami antraštinių žodžių ir pagrindinių jų formų transponavimo principai, taikyti rengiant Juozo Aleksandravičiaus *Kretingos tarmės žodyną*, pateikiama probleminių transponavimo atvejų.

ANNOTATION

The compilation of a dialect dictionary is not only related with the problems of presentation of words and illustrations but also with rather delicate problems of equivalence of the

ESMINIAI ŽODŽIAI: tarmė, šiaurės žemaičiai kretingiškiei, tarminis žodynas, transponavimas.

KEYWORDS: dialect, Northern Samogitian dialect of Kretinga, dialect dictionary, transposition.

sound system or prosodic elements of the dialect and the standard language, as well as ambiguous interpretation of dialectal phenomena. A reliable and linguistically grounded transposition of headword forms or illustrative examples determines an accurate presentation of dialectal lexis in dictionaries, authenticity and correlation with the forms of the standard language. It is especially relevant in compiling the lexical resources covering the overall Lithuanian language domain, such as *The Dictionary of the Lithuanian Language*. Nevertheless, the same phonetic phenomena can be variously transposed under the same conditions, even though the general principle is applied – the transposition in strict compliance with the consistent patterns, following a universal law of equivalence of sounds.

The article presents several schemes of application of this principle determining varying transposition results; the principles of transposition of headwords and their principal forms applied in the compilation of *The Dictionary of the Kretinga Dialect* by Juozas Aleksandravičius are discussed; the cases of problematic transposition are addressed.

Lietuvių kalbos leksikos lobynas šiandien turtėja tarmių duomenimis iš kasmet pasirodančių tarminių žodynų, kuriuose užfiksuojamos ne tik naujos žodžių reikšmės, bet pasitaiko ir naujų žodžių ar žodžių formų. Tarminės leksikos tikslus pateikimas žodynuose, autentiškumas ir sąveikumas su bendrinės kalbos formomis ypač aktualus kaupiant visą lietuvių kalbos erdvę aprėpiančius leksikos išteklius, tokius kaip *Lietuvių kalbos žodynas* (toliau – LKŽ). Rengiant šį žodyną išgrynintos transponavimo nuostatos¹ perkeliamos į pastaruosiu metu sparčiai gausėjančius atskirų tarmių ar šnektų žodynus.

Patikimas ir lingvistiškai pagrįstas tarmės fonetinių reiškinių transponavimas sprendžia ne tik žodžių pateikimo, iliustracijų, bet ir kartais gana kebliai tarmės ir bendrinės kalbos garsyno ar prozodijos elementų atitikties problemas, nevienareikšmę tarminių reiškinių interpretaciją ir pan. Tai ne tik techninė tarminio žodyno rengimo ar mokslinio redagavimo užduotis, bet ir mokslinės problemos sprendimas – kaip pateikti kiek įmanomą tikslesnį tarminių formų transponavimą, kad būtų tinkamai atliepiamos tarminės ypatybės ir išvengta vadinamųjų žodžių nebuvėlių ir nesamų formų (tokie netikslumai pasitaiką nuo pat LKŽ rengimo pradžios, plg. Būga 1959: 724), iškreipiančių tarmių fonetinės, akcentinės ir morfologinės sąrangos vaizdą. Taigi rašant tarmės žodyną leksikografinė kompetencija turi derėti su itin geru tarmės išmanymu ir dialektologinio darbo patirtimi, kad koks abejotinas žodžio transponavimas nesukurtų nesamų formų ir tokie atvejai, perkeltami iš vieno leksikografinio šaltinio į kitą, neiškreiptų tarmės faktų ar jų interpretacijos.

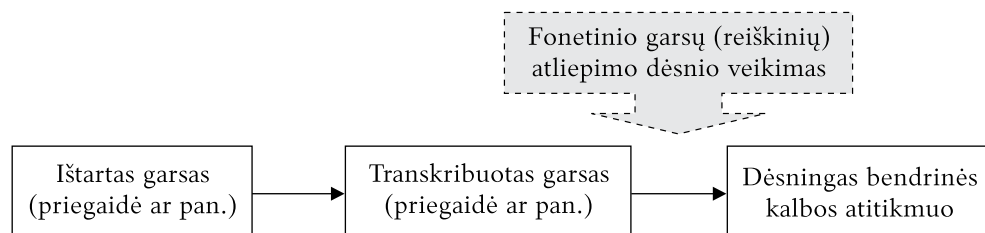
Transponavimo principai paprastai aptariami pristatant žodyną ir iš esmės skiriasi tik fonetinių reiškinių interpretacija, moksliniu pagrindu bei transponavimo

¹ Plg. 1963 metų *Lietuvių kalbos žodyno* instrukcijoje transponavimui aptarti skiriama vos pusėšto puslapio (LKŽI 1963: 87–92), o 1980 metais šis skyrius jau kelis kartus didesnis (LKŽI 1980: 88–104).

taisyklių šaltiniais². Pagrindinis principas, deklaruojamas LKŽ ir įprastai taikomas tarminiuose žodynuose, – žodžiai transponuoti griežtai dėsningai, atsižvelgiant į tarmių fonetikos (ir morfologijos) ypatumus, paisant kokio visuotino garsų atitikimo bendrinėje kalboje pavyzdžių (Vitkauskas 2006: 35, 38) – remiasi bendrinės kalbos atliepimu³, t. y. laikomasi nuostatos, kad transponuotos formos fonetiškai maksimaliai dera su bendrinės kalbos sistema. Žinoma, išskirtini atvejai, kai fonetinis kitimas nedėsningas ir jis tiesiogiai perkeltinas į transponuotą formą, t. y. neveikia joks fonetinis garsų (reiškinių) atliepimo dėsnis.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija 2006 m. gruodžio 21 d. posėdžio protokoliniu nutarimu (rekomendacija R-4; Inf. pran., 2007-12-29, Nr. 100) patvirtintuose Tarmių (šnektų) žodynų rengimo bendruosiuose reikalavimuose taip pat nustačiusi bendruosius transponavimo principus, paremtus bendrinės kalbos atliepimu, t. y. dėsningos garsinės tarmės (šnektos) ypatybės ir atitrauktinio kirčio atvejai perrašomi laikantis bendrinės lietuvių kalbos garsų ir kirčiavimo sistemos, netransponuojamos nedėsningos morfologinės žodžio ir žodžio sandaros ypatybės (žr. 10 punktą⁴).

Pagal aptartą bendrąjį transponavimo principą, tarminio reiškinių atliepimą bendrinėje kalboje būtų galima suvokti kaip nuoseklų tiesinį procesą. Išstartas garsas ar koks prozodinis reiškinyss kiek įmanoma tiksliau užrašomas transkripcijos ženklais, tada pagal nustatytą fonetinį dėsningumą transponuojamas į bendrinės kalbos atitikmenį – garsą, priegaidę ir pan.

1 SCHEMA

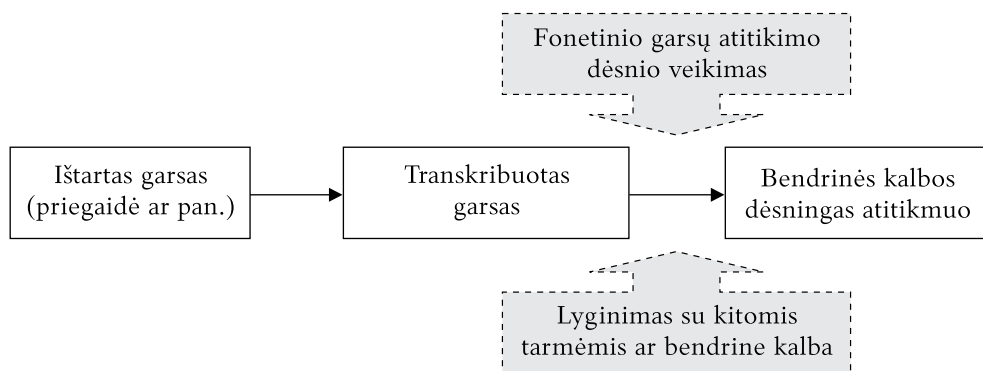
² Nuo šaltinių įvairovės, t. y. naujų dialektologinių tyrimų ir tarminių reiškinių mokslinių interpretacijų, labai priklauso transponavimo tikslumas ir kokybė, plg., 1980 metų *Lietuvių kalbos žodyno instrukcijoje* transponuojant rekomenduojama remtis tik Zigmo Zinkevičiaus *Lietuvių dialektologijos* pagrindinių ypatybių žemėlapių izoglosomis (LKŽI 1980: 88), o *Lietuvių kalbos žodyno taisyse* nurodomi gausnesni ir įvairesni šaltiniai, pavyzdžiui, *Lietuvių kalbos atlasas*, kiti tarmėtyriniai darbai (Vitkauskas 2006: 20).

³ 1963 metų LKŽ instrukcijoje vartojama sąvoka „išversti tarmybes į bendrinę kalbą“ (plg. LKŽI 1963: 87).

⁴ Interneto prieiga: <http://www.vlkk.lt/lit/programos/zodynu-reikalavimai.html#tarmes>, žiūrėta 2012-04-22.

Žinoma, išskirtini pavieniai nedėsningi pakitimai, kai garsų atitikimo dėsnis negali būti pritaikomas, tačiau tokių atvejų tikrai nėra gausu, tarkime, galėtume kalbėti apie kai kurių skolinių adaptavimą, naujų žodžių neprisitaikymą prie dėsningų fonetikos ypatybių, sporadišką fonetinį kitimą ir pan.⁵

Vis dėlto bendrojo principo taikymo rezultatas ne visada toks aiškus ir paprastas, t. y. tie patys fonetiniai reiškiniai tomis pačiomis sąlygomis gali būti įvairiai transponuoti pritaikant tą pačią bendrąją atliepimo taisyklę. Sudėtingesniais atvejais, kai pateiktinos tarminės formos neturi kokių ypatingų požymių, padedančių nustatyti tikslius atitikmenis, Vytautas Vitkauskas siūlo imti faktus iš tų šnektų, kuriose atitikmuo yra aiškus ir nekelia abejonių (Vitkauskas 2001: 36). Taip vienos tarmės faktai nėra interpretuojami kaip atskiros tarminės sistemos vienetai, bet įtraukiami į tarminių atitikmenų visumą ir paprastai būna derinami su bendrinės kalbos sistema. Vadinas, kartais nepakanka vien tik nustatyti dėsningą atitikmenį, reikia atsižvelgti, kaip tas atitikmuo funkcionuos bendrinės kalbos sistemoje ir derės su kitų tarmių atitikmenimis.

2 SCHEMA

Dviejų aptartųjų požiūrių skirtumus gerai iliustruoja *a* ir *e* transponavimas kirčiuotus trumpuosius balsius ilginančių patarmių žodynuose, plg.: *Kupiškėnų žodyne* žodis *lėmá.na*. – transponuojamas **liemènė**, *nó.mas* – transponuojamas **nàmas**. Šiuo atveju laikomasi dėsningo atliepimo atsižvelgiant į tarmės ilgumų sistemą ir turint galvoje, kad kupiškėnai iki pusilgių ilgina iš prigimties trumpuosius balsius, o tokie istoriškai ir buvę *a*, *e*. Tačiau toks transponavimas nėra įprastas – bendrinėje kalboje prigimtiniai trumpieji *a* ir *e* paprastai ilgėja dėl kirčio, todėl LKŽ pateikiamos formos **liemènė** ir **nàmas**, neatsižvelgiant į galimą skirtingą šių bal-

⁵ Daugiau atvejų žr. Vitkauskas 2001: 17–20.

sių raidos interpretavimą tarmėse. Plg. Aleksas Girdenis pripažindamas, kad šioje pozicijoje ir žemaičiams trumpojo balsio transponavimas būtų tikslesnis, pats irgi jo nesirenka, nes tai per daug prieštarauja mūsų dialektologijos tradicijoms (Girdenis 2008: 23, 12 išn.).

Šie pavyzdžiai nėra kokie sporadiški pavieniai kitimai, vadinasi, tarminės ir transponuotos formų sąveika yra gerokai sudėtingesnė nei tiesioginis garsų ar reiškinų atliepimas ir atitiktis su bendrinės kalbos forma. Iš dalies tai gali būti susiję ir su subjektyvia autoriaus interpretacija, pavyzdžiui, koks jo požiūris į tradiciškai dėsningais laikomus atvejus, turinčius aiškius bendrinės kalbos atitikmenis, plg. *Daukšių krašto žodyne* transponuojami ilgieji tvirtapradžiai **gýrnos**, **múrgdyti** ir pan. rodytų autoriaus nuostatą, kad šis kitimas nesąs dėsningas⁶.

Taigi transponuojamų formų skirtumus daugiausia lemia pasirinktas požiūris į tarmės ir bendrinės kalbos formų santykį. Kitaip sakant, ar forma bus tiesiog transponuojama bendrinės kalbos atitikmenimis, suvokiant tarmę kaip atskirą kalbinę sistemą, vertinant tik garsų kilmę bei istorinę raidą (žr. 1 schemą), ar bus atsižvelgiama ir į kitų tarmių atitikmenis bei bendrinę kalbą, tai yra, esant dviem tarminio reiškinio interpretavimo galimybėms, bus pasirinkta toji, kuri geriau atitinka bendrinės kalbos sistemą (žr. 2 schemą).

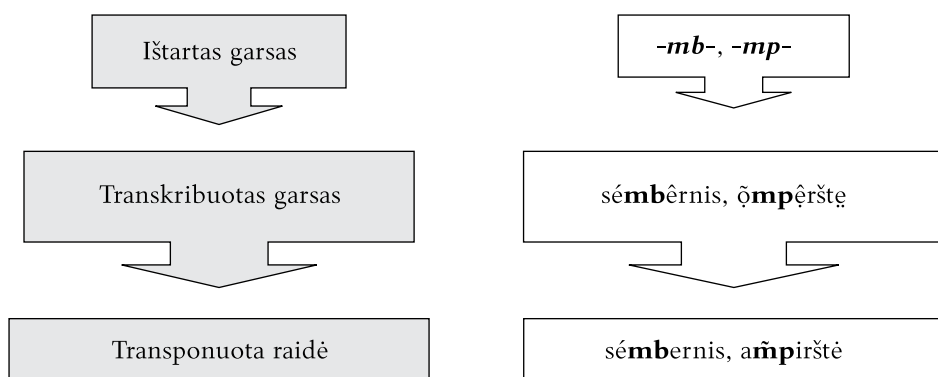
Kaip šios schemos taikomos viename iš naujausių žemaičių tarmės leksikos šaltinių – Juozo Aleksandravičiaus *Kretingos tarmės žodyne*? Kokius antraštinių žodžių ir pagrindinių jų formų transponavimo principus buvo numatęs autorius ir kas pasikeitė suredagavus žodyną? Atkreiptinas dėmesys, kad dauguma transponavimo ypatumų ir praktiniai redagavimo aspektai čia nebus minimi, nes jau yra aptarti įvardiniame žodyno straipsnyje (Vaišnienė 2011: XXIX–XXXIII). Toliau tekste bus remiamasi žodyne teiktais pavyzdžiais.

Žodyno autorius Juozas Aleksandravičius, atidavęs rengti rankraštį spaudai, nebesuspėjo perskaityti nuo pradžios iki galo, suvienodinti ir apsispręsti dėl svarstytinų žodžių ar formų pateikimo. Kai kurios problemos spėtos aptarti su autoriumi, tačiau dar liko nemažai spręstinių lingvistinių klausimų, į kuriuos atsakymų ieškota remiantis naujesniais šiaurės žemaičių, ypač kretingiškių, tarmės tyrimais bei šaltiniais. Tenka pripažinti, kad ne visada pakakdavo patikimų duomenų sprendžiant probleminius kamienų mišimo, kirčiavimo dalykus, tad tokiais atvejais redaguojant labiau atsižvelgta į autoriaus nuomonę. Kita vertus, ir paties autoriaus požiūris į kai kuriuos svarstytinus fonetikos ir morfologijos reiškinius yra keitęsis, o kai kur taip ir likę tvirtai neapsispręsta, tai rodo skliausteliuose palikti alternatyvūs galimi variantai, klaustukai ar pastabos parašėse.

⁶ Nors galima numanyti, kad toks neįprastas sprendimas pasirinktas tik dėl to, kad ši garsyno ypatybė tiesiog itin ryški ir specifiška (plg. Labutis 2002: 6).

Apžvelgus transponavimo netolygumus rankraštyje ir redaguotinus atvejus galima konstatuoti, kad rengdamas *Kretingos tarmės žodyną* Aleksandravičius taikęs du ištarto garso ir transponuotos raidės sąveikos principus, sukurdamas ne visai tiksliai transponuotas formas. Tiesa, šių principų ne visada nuosekliai laikėsis, taigi greičiausiai sau jų nebuvo suformulavęs, o apsisprendęs kiekvienu konkrečiu atveju.

I principas. Tarminės fonetinės lyties tiesioginis perkėlimas į bendrinę kalbą atsižvelgiant tik į tarminius dėsningumus. Transponuoto garso pagrindas – ištartas tarminis garsas, transkribuojamas ir tiesiogiai perkeliamas į transponuotą bendrinės kalbos formą, jei nėra kokio dėsningo fonetinio garso kitimo, plg.:

Šis principas iš dalies derėtų su 1 transponavimo schema, kai atsižvelgiama tik į dėsningus tarminius atliepimus. Esminis skirtumas, kad tradiciškai transponuojant įprasta atsižvelgti į universaliuosius fonetinius garsų pokyčius – asimiliaciją, akomodaciją, degeminaciją ir pan. – juos vertinant kaip dėsningus, nors ir ne tarminius. Regis, Aleksandravičius fonetiniais kitimais, kuriuos derėtų transponuoti bendrinės kalbos atitikmenimis, bus laikęs tik dėsningus tarminius atliepimus.

Kaip netinkamus aptartojo principo taikymo pavyzdžius galima minėti šiuos atvejus:

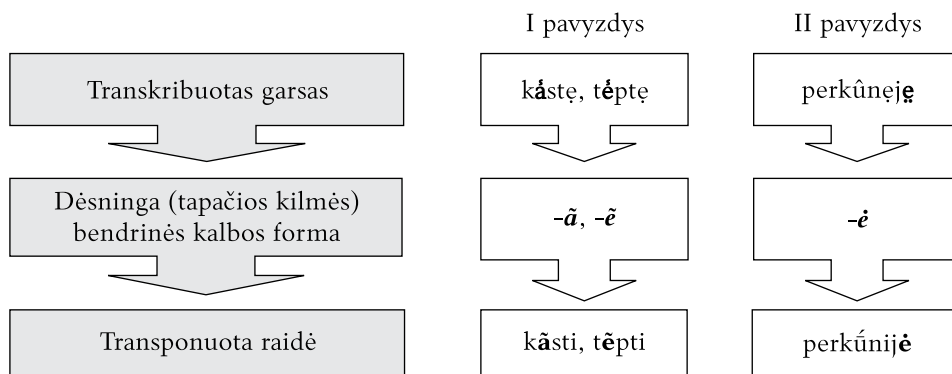
- Nors autorius transkribuodamas buvo pasirinkęs morfologinį priebalsių pateikimo būdą, tačiau šio principo nesilaikė junginiuose *nb*, *np*, kurie transkripcijoje pateikiami pagal fonetinį tarimą – dėl akomodacijos pakitę į *mb*, *mp*. Kadangi tai universalusis fonetinis, o ne dėsningas tarminis kitimas, taikydamas tiesioginio atliepimo bendrinės kalbos atitikmenimis principą Aleksandravičius transkribuotų pavyzdžių *m* nuosekliai perkelia į transponuotus antraštinius žodžius, pvz.: *sémbernis*, *šĩempjũtė* ir pan.

Beje, atkreiptinas dėmesys, kad priebalsių asimiliacijos pagal balso stygų veiklą atveju transponavimo netikslumų išvengta, nes autorius transkripcijoje

nuosekliai laikėsi morfologinio priebalsių rašybos principo. Bėlieka tik spėlioti, kodėl aptariamuoju akomodacijos atveju pasirinkta kitokia priebalsių sąveikos interpretacija.

- Taip pat atsitikę ir geminatų atveju – transkribuotuose pavyzdžiuose nesilaikoma morfologinio priebalsių rašymo principo ir rašomas tik vienas iš dviejų tapačių priebalsių. Tai perkelta ir į antraštinius žodžius, pvz.: **ādaras, ādrėkis, dālkotis, saūšakė** ir pan.⁷

II principas. Atliepinio konstravimas pagal tapačios kilmės garso funkcionavimo bendrinėje kalboje dėsningumus. Šiuo principu transponuotos formos sukėlė bene daugiausia svarstymų, nes atliepinio pasirinkimas, kai kuriais atvejais netgi teorinis konstravimas, susijęs su subjektyvia interpretacija ir gali priklausyti nuo to, kaip bendrinėje kalboje funkcionuoja dėsningas arba, autoriaus nuomone, tapačios kilmės atitikmuo (plg. 2 transponavimo schemą). Pavyzdžiui, atsižvelgiant į dėsningumą, kad bendrinės kalbos kirčiuoti *a* ir *e* paprastai ilgėja iki ilgųjų, šio principo laikomasi be išimčių, net tais atvejais, kai bendrinės kalbos *a*, *e* išlaikomi trumpieji, žr. pirmą pavyzdį:

Antrasis pavyzdys sudėtingesnis – kretingiškių moteriškosios giminės **iā* kamieno žodžiai linkę pereiti į **ē* kamieną, taigi Aleksandravičius savo disertacijoje *Kretingos tarmė* nurodo, kad abiejų kamienų paradigmos iš esmės sutampančios (Aleksandravičius 1967: 195). Regis, taip autoriaus ir interpretuojama, kad bendrinės kalbos sistemoje jos turėtų funkcionuoti kaip tapačios formos. Autorius nuosekliai laikėsis nuostatos, kad atvirojo žodžio galo garsas, sutrumpėjęs iš **ē* ir bendrinėje kalboje atliepiamas *ė*, transkripcijoje žymėtinas specialiu ženklu – *ę*.

⁷ Daugiau pavyzdžių žr. Vaišniėnė 2011: XXX–XXXI.

Vadinasi, visais atvejais tokį garsą transponuoti bendrine kalba derėtų kaip *é*, pvz.: *sâuję* > **sáujė**, *kûoje* > **kóje**, *mėlninčę* > **mėlninčė**, *dešinûoje* > **dešinójė** ir pan.

Keblumų kyla tada, kai ši galūnė kirčiuota, nes galūnės balsis yra trumpasis, taigi kirčiuotoje pozicijoje negali būti transponuojamas kaip *é*, pvz.: *aldabėjė*, *dvàsę*. Pagal aptartąjį principą tapatus transkribuotas garsas turėtų būti transponuojamas tuo pačiu bendrinės kalbos atitikmeniu – visais atvejais *ę* atlieptų *ė*, pvz., **aldabijė**, **dvasė** ir pan. Tačiau kaip suderinti ilgojo *é* kiekybę ir kirčiavimą, nes žodžio galo skiemuo yra trumpasis? Rankraštyje autorius bandė rasti kompromisinį sprendimą – palikęs antraštinio žodžio galūnę *-ià*, greta skliaustuose nurodo, kad žodis *é*-kamienis, pvz., **aldabijà** (*é*-kam.), **dvasià** (*é*-kam.). Rengiant žodyną spaudai šiais atvejais atsižvelgta į iliustracinius pavyzdžius, nes kai kurie linksniai, pavyzdžiui, vienaskaitos vietininkas, aiškiai rodo žodžio kamieną. Jei iliustracinių pavyzdžių, tiksliai parodančių kamieną, nėra, laikytasi principo, kad nekirčiuotų žodžių galūnė yra *-é*, o kirčiuota galūnė – *-ià* (skirtingą **iā* kamieno linksniavimo raidą pabrėžia ir Vladas Grinaveckis: šakninio kirčiavimo žodžiai perėję į **ē* kamieną, o galūninio – išlikę (Grinaveckis, 1973: 141)⁸.

Čia pateikti tik keli nuoseklesni keblesnio transponavimo pavyzdžiai, kuriuos galima paaiškinti kaip aptartųjų principų taikymo rezultatą. Pažymėtina, kad redaguojant panašius atvejus *Kretingos tarmės žodyno* transponuoti antraštiniai žodžiai tikslinti laikantis šių nuostatų:

- 1) kur įmanoma remtasi iliustraciniais pavyzdžiais ir analogijos principu;
- 2) jei nėra aiškių iliustracinių pavyzdžių, palikta autoriaus užrašyta forma, tačiau akivaizdu, kad sprendžiant kai kurių svarstytinų atvejų pateikimo problemas reikėtų papildomo tyrimo.

Atkreiptinas dėmesys, kad straipsnyje pateikti principai formuluoti remiantis tik vieno šaltinio – *Kretingos tarmės žodyno* – duomenimis, tačiau akivaizdu, kad jie bent iš dalies gali būti pritaikomi ir analizuojant probleminius kitų tarminių žodyno transponavimo atvejus. Atkreiptinas dėmesys, kad naujesniuose žodynuose beveik nepasitaiko tarminės fonetinės lyties tiesioginio perkėlimo į bendrinę kalbą atvejų (nebent, kaip minėtu *Daukšių krašto žodyno* atveju, tarminis reiškiny s vertinamas kitaip nei įprasta). Kebliausi transponavimo atvejai susiję su teoriniu atliepinio pasirinkimu, atsižvelgiant į tai, kaip bendrinėje kalboje funkcionuoja dėsningas arba tapačios kilmės atitikmuo. Jei reiškinių prigimtis nėra pakankamai iširta, mokslinis transponavimo pagrindimas labai priklauso nuo subjektyvios autoriaus interpretacijos.

⁸ Nebent čia matytume naują *e* kamieną, kurį, pasak Alekso Girdenio, žemaičių tarmėje suponuotų tokie pasakymai kaip *jaunyste* : *durnyste* (Girdenis, 1996, 83). Vytauto Vitkausko nuomone, kažin ar verta čia ieškoti naujo kamieno, reikėtų interpretuoti tai kaip kamienų maišymą (Vitkauskas, 2001, 76, 7 išnaša).

LITERATŪRA

- Aleksandravičius Juozas 1967: *Kretingos tarmė*. Filologijos mokslų kandidato laipsnio disertacija. Vilnius.
- Aleksandravičius Juozas 2011: *Kretingos tarmės žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Babickienė Zofija, Birutė Jasiūnaitė, Angelė Pečeliūnaitė, Rūta Bagužytė 2007: *Centrinė šiaurės žemaičių kretingiškių tarmė*: Tarmės tekstai su komentarais ir žodynėliu. Vilnius: Baltos lankos.
- Būga Kazimieras 1959: *Rinktiniai raštai 2*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Girdenis Aleksas 1996: *Taip šneka tirkšliškiai*: Šiaurės žemaičių telšiškių tekstai su komentarais. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Girdenis Aleksas 2008: *Žemaičių dzūkai*: Tekstai su komentarais. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Grinaveckis Vladas 1973: *Žemaičių tarmių istorija*. Vilnius: Mintis.
- Labutis Vitas 2002: *Daukšių krašto žodynas*. Vilnius: Alma littera.
- LKŽI 1963 (II leidimas 1980) – „Lietuvių kalbos žodyno“ instrukcija. Vilnius: Lietuvių kalbos ir literatūros institutas.
- Tarmių (šnektų) žodynų rengimo bendrieji reikalavimai*. Interneto prieiga: <http://www.vlkk.lt/lit/programos/zodynu-reikalavimai.html#tarmes>.
- Vaišnienė Daiva 2011: „Kretingos tarmės žodynas“: pagrindiniai medžiagos pateikimo principai. – *Kretingos tarmės žodynas*, XX–XXXVII.
- Vitkauskas Vytautas 2001: *Lietuvių kalbos tarmių morfoneminiai reiškiniai*. Vilnius: Žara.
- Vitkauskas Vytautas 2006: „Lietuvių kalbos žodyno“ taisymai. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Vosylytė Klementina 2010: *Kupiškėnų tarmės žodynas I–O*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Juozo Aleksandravičiaus *Kretingos tarmės žodynas*:
transponavimo principai ir keblesni atvejai

The Dictionary of the Kretinga Dialect
by Juozas Aleksandravičius: Principles
of transposition and problematic cases

SUMMARY

The compilation of a dialect dictionary is not only related with the problems of presentation of words and illustrations but also with rather delicate problems of equivalence of the sound system or prosodic elements of the dialect and the standard language, as well as ambiguous interpretation of dialectal phenomena. Nevertheless, in dialectal dictionaries the same phonetic phenomena can be variously transposed under the same conditions, even though the general principle is applied – the transposition in strict compliance with consistent patterns, following a universal law of equivalence of sounds. The article presents several schemes of application of this principle determining varying transposition results; the problematic principles of transposition of headwords and their principal forms applied in the compilation of the dictionary of the Northern Samogitian dialect *The Dictionary of the Kretinga Dialect* by Juozas Aleksandravičius are also discussed; the cases of problematic transposition are addressed: a) a dialectal phonetic form is directly transposed to the standard language taking into account the dialectal consistent patterns exclusively, with no regard to the universal phonetic sound changes – assimilation, accommodation, degemination, etc.; b) the choice of equivalence of a dialectal form depends on the functioning of a regular equivalent or, according to the author, an equivalent of identical origin, in the standard language.

Įteikta 2012 m. rugsėjo 14 d.

DAIVA VAIŠNIENĖ

Lietuvos edukologijos universitetas

Taraso Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius, Lietuva

daiva.vaisniene@vlkk.lt